

UDC | УДК : 342.03

Анотація: У статті досліджено питання суб'єктного складу апеляційного оскарження судового рішення. Визначено коло осіб, які мають право оскаржувати судові рішення в апеляційній інстанції та їхні суттєві ознаки. Здійснено класифікацію осіб, які не брали участі в розгляді справи, але суд вирішив питання про їх права й обов'язки та характеристику їх правового статусу. Розглянуто особливості участі прокурора як суб'єкта апеляційного оскарження.

Ключові слова: адміністративний процес; адміністративне судочинство; апеляція; апеляційне провадження; учасники адміністративного процесу.

SUBJECTS OF APPEAL IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

KYRYLYUK, I.

*researcher,**Kharkiv National University of Internal Affairs*

Abstract

The article examines the issue of subject structure of appellate review of the judgment. The circle of persons entitled to appeal against the judgment in the court of appeal and their essential features. Author presents the characteristics of legal status and classification of persons who does not take part in the proceedings, but the question of their rights and obligations is decided by court. The peculiarities of the prosecutor's participation as a subject of appellate review are studied.

Keywords: administrative procedure; administrative proceedings; appeal proceedings; participants of the administrative procedure.

СУБ'ЄКТИ АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

І. В. КИРИЛЮК

*здобувач,**Харківський національний університет внутрішніх справ*

✉ зв'язок з автором: через Редакцію

Розгляд апеляційної скарги передбачає наявність суб'єктів, які наділені законом правом на подання апеляції на постанови й ухвали суду першої інстанції. Відповідно суб'єктами є сторони та особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, оскільки вони мають право оскаржити в апеляційному порядку постанови суду першої інстанції повністю або частково (ч. 1 ст. 13 та ч. 1 ст. 185 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [1].

Слід зазначити, що апеляційне провадження було предметом дослідження багатьох учених-адміністративістів, зокрема, В. Б. Авер'янова, Н. В. Александрової, О. М. Бандурки, С. А. Бондарчука, Р. О. Куйбіди, Р. О. Кукурудзи, І. Б. Коліушка, Т. О. Коломоець, А. Т. Комзюка, А. О. Селіванова, В. І. Шишкіна. Однак, окрім питання суб'єктного складу апеляційного оскарження судового рішення потребують подальших наукових досліджень. Так, чітке визначення кола осіб, які мають право оскаржувати судові рішення в апеляційній інстанції, класифікація осіб, які не брали участі в розгляді справи, але суд вирішив питання про їх права й обов'язки та характеристика їх правового статусу, є необхідним для ґрунтовного аналізу права апеляційного оскарження у вітчизняному адміністративному судочинстві, оскільки участь суб'єктів такого права є однією з передумов його виникнення та подальшої реалізації.

Метою статі є визначення кола осіб, які мають право на апеляційне оскарження постанов і ухвал суду першої інстанції, а також їхніх прав й обов'язків.

СУБЪЕКТЫ АПЕЛЛЯЦИОННОГО ОБЖАЛОВАНИЯ В АДМИНИСТРАТИВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ

КИРИЛЮК И. В.

*соискатель,
Харьковский национальный университет
внутренних дел*

Аннотация: В статье исследован субъектный состав апелляционного обжалования судебного решения. Определен круг лиц, имеющих право обжаловать судебное решение в апелляционной инстанции и их существенные признаки. Осуществлена классификация лиц, не принимающих участие в рассмотрении дела, но вопрос о правах и обязанностях которых разрешен судом, а также дана характеристика их правового статуса. Рассмотрены особенности участия прокурора как субъекта апелляционного обжалования.

Ключевые слова: административный процесс; административное судопроизводство; апелляция; апелляционное производство; участники административного процесса.

Open Access

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Оскаржити судові рішення вправі сторона, яка вважає рішення незаконним чи таким, що порушує її права та законні інтереси. Тобто апелянтом може бути як позивач, так і відповідач, в тому числі співпозивачі і співвідповідачі. Основною умовою, при цьому, є те, щоб ухвалене судом рішення, на думку вказаних осіб, зачіпало їхні права та інтереси. Під час розгляду справи судом апеляційної інстанції юридична заінтересованість сторін полягає у перегляді справи й очікуванні правового позитивного результату у вигляді скасування ухвали чи постанови суду першої інстанції повністю або частково. Для того, щоб виступати в суді стороною, необхідно володіти процесуальною правоздатністю і дієздатністю (ст. 48 КАС України).

Необхідно відзначити, що поняття «особи, які беруть участь у справі», не тотожне поняттю «учасники адміністративного процесу». До осіб, які беруть участь у справі, відносяться тільки ті учасники адміністративного процесу, які мають юридичний інтерес до результату розглянутої судом справи. Права й обов'язки, встановлені ст. 51 КАС України, забезпечують особам, які беруть участь у справі, можливість вчиняти дії, спрямовані на розвиток і подальший рух процесу, перехід його з першої інстанції в інші стадії процесу. Всі особи, які беруть участь у справі, є суб'єктами апеляційного оскарження (п. 10 ч. 3 ст. 49 КАС України).

Особи, які беруть участь у справі, мають загальні процесуальні права та обов'язки, а також спеціальні права і обов'язки залежно від заінтересованості у справі. Отже, поняття «особи, які беруть участь у справі», охоплюється поняттям «учасники адміністративного процесу». Однак не всі учасники адміністративного процесу можуть бути віднесені до осіб, які беруть участь у справі.

Суттєвими ознаками осіб, які беруть участь у справі, є: участь у процесі від свого імені; наявність юридичної заінтересованості; вчинення дій, спрямованих на виникнення, розвиток і закінчення процесу в будь-якій його стадії (в рамках наданих законом прав і обов'язків). Особи, які беруть участь у справі, наділяються правом на подання апеляційної скарги незалежно від того чи брали вони фактичну участь у розгляді справи в суді першої інстанції чи ні, достатнім є їх вступ чи залучення до процесу. Фактична неучасть у провадженні не має означати відсутність заінтересованості у кінцевому вирішенні справи і не повинно бути перепорою для реалізації права на судовий захист шляхом оскарження постанови або ухвали суду першої інстанції в апеляційному порядку.

Стаття 47 КАС України відносить до осіб, які беруть участь у справі, сторони (позивача та відповідача), третіх осіб, представників сторін та третіх осіб. Підставою для участі особи в

адміністративному процесі є юридичний інтерес щодо результату справи, яка розглядається.

Участь у справі третьої особи можлива лише у випадках, коли спірні правовідносини між позивачем та відповідачем зачіпає її інтереси.

Адміністративне процесуальне законодавство передбачає такі види третіх осіб: треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору; треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору.

Оскільки третя особа з самостійними вимогами на предмет спору має у справі самостійний інтерес, пред'являє самостійні вимоги на предмет спору, то вона, безперечно, має право на подання апеляційної скарги на постанову чи ухвалу суду першої інстанції, з яким вона не згодна в тій чи іншій частині, навіть, якщо судові рішення не було оскаржено сторонами, третя особа з самостійними вимогами незалежно від цього, вважаючи, що цим судовим рішенням порушено її право, вправі подати апеляційну скаргу.

Третя особа без самостійних вимог, яка має процесуальний і матеріальний інтерес до наслідку розгляду справи, також не позбавлена права на апеляційне оскарження, оскільки ухвалене у справі судові рішення безпосередньо впливає на її права і обов'язки та може мати преюдиційне значення для ухвалення іншого судового рішення щодо цієї особи [2, с. 175]. Отже, особи, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про їх права та обов'язки, є потенційними суб'єктами спірного матеріального правовідношення [3]. Треті особи вправі оскаржити постанову чи ухвалу суду першої інстанції незалежно від їх участі у судовому засіданні за умови, що вони були залучені до справи як учасники процесу. Відмова третьої особи від заявленої вимоги не тягне припинення провадження у справі, також як відмова позивача від позову. Тільки при одночасній відмові від позову позивача та третьої особи можливе припинення провадження у справі, якщо такі дії кожного з названих осіб не суперечать закону і не порушують чийх-небудь прав і охоронюваних законом інтересів. Ті ж умови повинні дотримуватися й у випадку примирення сторін у процесі виконання (укладення мирової угоди). Стаття 193 КАС України не містить жодних обмежень на реалізацію

права відмови від апеляційної скарги особою, яка її подала, і не визначає умови, за яких суд може не прийняти відмову від апеляційної скарги. Відповідно до ст. 194 КАС України у разі відмови від адміністративного позову суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу відповідно до вимог ст. 112 КАС України: суд не приймає відмови від адміністративного позову, визнання адміністративного позову і продовжує розгляд адміністративної справи, якщо ці дії позивача або відповідача суперечать закону чи порушують чий-небудь права, свободи або інтереси. Отже, можна зробити висновок, що третя особа, яка подала апеляційну скаргу, може відмовитися від неї протягом усього часу розгляду справи, і суд зобов'язаний закрити апеляційне провадження за умови, що рішення суду першої інстанції не оскаржується іншими особами, які беруть участь у справі. Якщо ж третя особа під час судового розгляду судом апеляційної інстанції заявить не відмову від апеляційної скарги, а відмову від позову, то суд апеляційної інстанції не вправі закрити апеляційне провадження, і зобов'язаний розглянути справу в повному обсязі лише між позивачем та відповідачем.

До суб'єктів апеляційного оскарження належать також правонаступники сторін і третіх осіб. Процесуальне правонаступництво являє собою заміну особи, яка бере участь у справі (правопопередник), іншою особою (правонаступником), за якої правонаступник продовжує у справі участь правопопередника. Підставою виникнення процесуального правонаступництва є матеріальне правонаступництво (тобто перехід суб'єктивних прав і обов'язків до іншої особи в матеріальному правовідношенні, з приводу якого здійснюється судовий розгляд). На відміну від матеріального правонаступництва, яке може бути як загальним (універсальним), так і приватним (сингулярним), процесуальне правонаступництво може бути тільки загальним (універсальним), оскільки до правонаступника переходить весь комплекс процесуальних прав і обов'язків, а правопопередник вибуває зі справи. Не зважаючи на те, що правонаступник набуває права і обов'язки з моменту заміни, всі дії, вчинені до його вступу в процес, обов'язкові для нього так само, як вони були б обов'язкові для особи, яку правонаступник замінив (ст. 55 КАС України). Отже, все зазначене можна віднести і до правонаступників цих осіб.

Суд допускає на будь-якій стадії адміністративного процесу заміну відповідної сторони чи третьої особи її правонаступником. Для допуску до участі у справі правонаступника необхідно надати відповідні докази, що підтверджують законність правонаступництва. Порядок здійснення правонаступництва в суді апеляційної інстанції підпорядковується правилам здійснення правонаступництва в суді першої інстанції.

Право оскаржувати судові рішення суду першої інстанції належить й представнику. Особи, які мають право бути представниками, а також їх повноваження зазначені у ст.ст. 56–61 КАС України. Варто зазначити, що на відміну від інших осіб, які беруть участь у справі, представник не має матеріальної або процесуальної заінтересованості у вирішенні справи. В адміністративному процесі він діє від імені та в інтересах іншої особи в межах наданих нею повноважень. Адміністративне процесуальне законодавство України будує відносини між представником і довірцем на інших засадах, а саме представник має право повністю або частково відмовитися від адміністративного позову, визнати адміністративний позов, змінити адміністративний позов, досягнути примирення, передати повноваження представника іншій особі (передоручення), оскаржити ухвали чи постанову суду, якщо право на вчинення кожної із цих дій спеціально обумовлене у виданій йому довіреності.

Законний представник під час апеляційного провадження самостійно здійснює процесуальні права та обов'язки сторони чи третьої особи, яку він представляє, діючи в її інтересах. Якщо дії законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє, суд може залучити до участі у справі відповідний орган чи особу, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи також мають право оскаржувати ухвали та постанови адміністративного суду щодо адміністративних позовів про захист прав, свобод та інтересів інших осіб. При цьому органи державної влади, органи місцевого самоврядування повинні надати адміністративному суду докази, які підтверджують наявність поважних причин, що унеможли-

вають самостійне звернення цих осіб до адміністративного суду для захисту своїх прав, свобод та інтересів.

Також з метою захисту прав і свобод людини та громадянина Уповноважений Верховної Ради України з прав людини може особисто або через свого представника подавати апеляційну скаргу. При цьому Уповноважений Верховної Ради України з прав людини повинен обґрунтувати адміністративному суду неможливість особи самостійно здійснювати захист своїх інтересів.

Особливої уваги серед осіб, які є суб'єктами права апеляційного провадження, заслуговує прокурор. Оскільки прокурор в адміністративному судочинстві представляє не лише інтереси громадян або держави в суді як законний представник, він також може набувати статусу позивача та відповідача. Витоки особливостей процесуального статусу прокурора як ініціатора та учасника провадження в апеляційній інстанції полягають у зміні статусу прокурора як учасника процесу [4, с. 35]. Найважливішою трансформацією зазнав процесуальний статус прокурора після набуття чинності КАС України та нещодавнього прийняття нової редакції Закону України «Про прокуратуру».

Відповідно до ч. 3 Закону України «Про прокуратуру» право на подання апеляційної чи касаційної скарги на судові рішення в адміністративній справі надається прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від участі в розгляді справи прокурору вищого рівня: Генеральному прокурору України, його першому заступнику та заступникам, керівникам регіональних та місцевих прокуратур, першим заступникам та заступникам керівників регіональних прокуратур [5].

Прокурор, який звертається до адміністративного суду з метою представництва інтересів громадянина або держави в адміністративному суді (незалежно від форми, в якій здійснюється представництво), повинен обґрунтувати наявність підстав для здійснення такого представництва, передбачених ч. 2, 3 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру». Для представництва інтересів громадянина в адміністративному суді прокурор також повинен надати документи, що підтверджують недосягнення особою, в інтересах якої він

звертається, повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність відповідного громадянина, а також письмову згоду законного представника або органу, якому законом надано право захищати права, свободи та інтереси відповідної особи, на здійснення ним представництва.

Ураховуючи наведене відповідно до законодавства України суб'єктами апеляційного оскарження є особи, які брали участь у розгляді справи, – сторони (позивач, відповідач), треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору,

треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, їх представники і правонаступники, а також прокурор як представник інтересів громадянина або держави або як відповідача.

Подальшого наукового дослідження потребують вимоги, що ставляться до форми та змісту апеляційної скарги, оскільки дотримання цих вимог є важливою умовою забезпечення права на апеляційне оскарження ухвал чи постанов суду першої інстанції в адміністративному судочинстві України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
2. Кривцун І. С. Об'єкт, предмет та суб'єкти оскарження в адміністративному судочинстві України / І. С. Кривцун // Університетські наукові записки. – 2008. – № 2 (26). – С. 173–176.
3. Батрин О.В. Суб'єкти апеляційного оскарження судового рішення в цивільній справі [Електронний ресурс] / О.В. Батрин // Форум Права. – 2013. – № 1. – С. 47–52. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13bovvcp.pdf>
4. Кравчук В. Особливості реалізації прокурором представницьких повноважень в адміністративному судочинстві / В. Кравчук // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 5. – С. 35–39.
5. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.